

พระราชกระทุ้ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : บททดสอบปฏิกิริยาและความจงรักภักดี ของพระยาโบราณราชธานินทร์

HM King Chulalongkorn's Themes :
A Test for Phraya Boran Ratchathanin's Wits and Royalty

บุญสมหญิง พลเมืองดี^{1*}
Boonsomying Polamuangdee^{1*}

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่องพระราชกระทุ้ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยพระราชอัธยาศัยของพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) แต่งคำสนองพระราชกระทุ้ แก่ข้อกล่าวหาให้พระเจ้าปราสาททองถวายพระองค์ท่านตามความคิดเห็นนั้น แม้จะอ้างว่าเป็นเพียงการแต่งเล่นก็ตาม กลับทำให้ภาพลักษณ์ของพระเจ้าปราสาททอง พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระองค์นี้เด่นชัดยิ่งขึ้น จึงนับเป็นเรื่องราวที่ควรค่าในการวิเคราะห์เพื่อพิสูจน์ความจริง ผู้เขียนได้ประมวลจากเหตุการณ์ เอกสารต่างๆ ที่ค้นพบ เพื่อเสนอมุมมองให้เป็นที่ประจักษ์ว่า ความจงรักภักดีของข้าราชการที่พึงเกิดทุนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น พระยาโบราณราชธานินทร์ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูคนไทยสามารถนำแบบอย่างที่ดีงามนี้มาประพฤติปฏิบัติตาม

คำสำคัญ : พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าปราสาททอง พระยาโบราณราชธานินทร์

Abstract

The book entitled HM King Chulalongkorn's Themes narrated how Phraya Boran Ratchathanin (Phorn Dechakhup) defended King Prasartthong against criticism. Although, this book was claimed to be composed humorously, the distinctive image of King Prasartthong, as King of Ayutthaya, was revealed. It was worth proving the truth. All relevant incidents and significant documents were searched and reviewed to present the evidence of the courtiers' royalty to regard the royal institution with glorification. Hence, Phraya Boran Ratchathanin is a person who deserves such admiration and from whom Thai citizens should follow as a good model.

Keywords : HM King Chulalongkorn, King Prasartthong, Phraya Boran Ratchathanin

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ พระนครศรีอยุธยา 13000

¹ Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000

* Corresponding author. E-mail: yingyudya@hotmail.com

หนังสือเรื่องแก้คดีพระเจ้าปราสาททองหนึ่งในผลงานของพระยาโบราณราชธานินทร์ที่เรียบเรียงไว้ กรมศิลปากรได้จัดพิมพ์ในการประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 เพื่อเชิดชูเกียรติคุณของพระยาโบราณราชธานินทร์ผู้มีคุณูปการต่อประเทศชาติ ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2479 ผู้เขียนเห็นว่าเป็นหนังสือดีมีคุณค่าควรแก่การเผยแพร่ในวงกว้าง ตลอดจนทำให้ประจักษ์ถึงความจงรักภักดีของพระยาโบราณราชธานินทร์

พระอมรภาวิรักษ์ได้เทศนาจริยประวัติ ในงานทำบุญครบ 64 ปี ของพระยาโบราณราชธานินทร์ว่า (วรรณศิริ และปรีดี, 2554) “...ท่านเจ้าคุณฯ เป็นผู้มีความสวามิภักดิ์ ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและเจ้านายเป็นอย่างดี กล่าวคือ ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณมาแต่รัชกาลที่ 5 ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่พอพระราชหฤทัย...” และได้รับการขนานนามจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “เจ้าคุณกรุง” เนื่องจากมีความรู้ด้านโบราณคดีอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังได้รับการยกย่องจากสด แดงเอียด (วรรณศิริ และปรีดี, 2554) ในหนังสือ กรุงเก่าเล่าเรื่องราว “เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต และเป็นปรมาจารย์ทางโบราณคดีศรีอยุธยา ที่มีความรอบรู้ ทางกว้าง ทางลึก ดังกึกก้อง ไม่มีใครเสมอเหมือนแม้ทุกวันนี้”

หนังสือพระราชกระทุ้งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยพระราชอัธยาศัยของพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) แก่ถวายตามความคิดเห็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ(2479) ทรงเล่าอธิบายถึง

ที่มาของหนังสือให้พระยาอนุমানราชธนไว้ว่า “เมื่อ พ.ศ.2449 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) เสด็จประทับ ณ พระราชวังบางปะอิน วันหนึ่งตรัสประภาษเรื่องพงศาวดาร ทรงติเตียนพระเจ้าปราสาททอง พระยาโบราณทูลแก้ จึงมีพระราชดำรัสว่า “พระยาโบราณชอบแก้ก็ดีแล้วฉันจะเป็นโจทก์ฟ้องพระเจ้าปราสาททอง ให้พระยาโบราณเป็นทนายแก้ แล้วมาอ่านฟังกัน” จึงทรงพระราชนิพนธ์กล่าวโทษพระเจ้าปราสาททอง พระราชทานไปยังพระยาโบราณฯ ก็แต่งคำแก้ทูลเกล้าฯ ถวาย เพราะฉะนั้นหนังสือ 2 ฉบับนี้เป็นแต่อย่างหนังสือแต่งเล่นเท่านั้น แต่เมื่ออ่านคำแก้ของพระยาโบราณ ต้องชมที่กล่าวกฎข้อหาทุกข้อ แต่ใช้ถ้อยคำและหาอุประมากราบทูลอย่างเรียบร้อย ควรนับว่าเป็นหนังสือแต่งดี แม้สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็โปรดคำแก้ของพระยาโบราณ”

ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องราวของหนังสือมีบางส่วนคล้ายกับสถานการณ์ในปัจจุบันจึงเลือกมาให้อ่านดูแบบอย่างการโต้ตอบความคิดเห็นต่างด้วยเหตุผลทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม ด้วยภาษาที่สื่อสารในเชิงสร้างสรรค์ จึงเห็นว่าเป็นหนังสือดีที่น่าสนใจต่างจากหนังสือเล่มอื่นที่มักกล่าวถึงพระเจ้าปราสาททองในเชิงลบเพียงอย่างเดียว

เนื้อหาพระราชกระทุ้งข้อกล่าวหาพระเจ้าปราสาททองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคำสนองพระราชกระทุ้งข้อกล่าวหาของพระยาโบราณราชธานินทร์นั้น ซึ่งแต่เดิมเป็นหนังสือคนละฉบับ ฉบับพระราชกระทุ้งคือคำถามของรัชกาลที่ 5 และฉบับสนองพระราชกระทุ้ง คือคำตอบของพระยาโบราณราชธานินทร์ ผู้เขียนนำมาแสดงเปรียบเทียบ วิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความ

เข้าใจในแต่ละประเด็นง่ายขึ้น โดยนำ พระราชกระทั้ขึ้นก่อนคำสอนของพระราชกระทั้ แบ่งเป็น 7 ประเด็นข้อกล่าวหา ดังนี้

1. ฉลาดในทางอุบายมารยาด้านการเมือง
2. คำอธิบายอ้างพระโพธิญาณ
3. อ้างพระองค์ว่ามีพระราชนิยมด้านศิลปะ
4. ทรงเชื่อถือโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์
5. อ้างบุญบารมีกระทำพิธีลบศักราช
6. หวังได้เมืองขึ้นโดยง่าย
7. หยาบคายอย่างไร้

ประเด็นที่ 1 : ฉลาดในทางอุบายมารยาด้านการเมือง

เนื้อหาพระราชกระทั้ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นกล่าวโทษ พระเจ้าปราสาททองว่าใช้อุบายมารยา ในเรื่องการทำลายล้างราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์ไทยราชวงศ์ก่อน ดังนี้

รัชกาลที่ 5 พระราชกระทั้ (2479 : 1)

“ฉลาดในทางอุบายมารยา ฉลาดในทางที่จะเรียนวิชาความรู้รอบไว แต่ไม่มีความอุตสาหะที่จะเรียนให้รู้จริง คือ ปากรู้มากกว่าใจ จนที่ไหนเดาที่นั่นด้วยความเชื่อว่าคงถูก เชื่อตัวว่า มีบุญไม่มีผู้ใดเสมอ ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งขบถ และกล้าทำอะไรๆ ไม่มีความละอาย ด้วยนี้กว่าไม่มีใครรู้เท่า เป็นไพร่ตามสันดานเดิมในเมื่อเวลากวี่รวบรวมอริยาศัยทั้งปวงนี้จะอ้างพะยานให้เห็นดังต่อไปนี้

ฉลาดในอุบายมารยานั้น คือเมื่อเวลาพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต มีความปรารถนาจะใคร่ได้ราชสมบัติ ข้อควรจะยกเว้นไม่ติเตียน เพราะพระเจ้าทรงธรรมไม่ได้เป็นผู้ที่ควรจะเป็นเจ้าแผ่นดิน

ยิ่งกว่าพระเจ้าปราสาททอง วิชาก็มีด้วยกันฝ่ายหนึ่งถนัดข้างพระไตรปิฎก ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่ามีเวทมนตร์ขลัง และสติปัญญามากกว่า เอาเป็นตริ้งกันควรปรารถนา”

พระราชกระทั้นี้ทำให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าฐานะของ พระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททองก่อนขึ้นครองราชสมบัติเท่าเทียมกัน ในพงศาวดารกล่าวไว้ว่า พระเจ้าทรงธรรมเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเอกาทศรถและพระสนม และพระเจ้าปราสาททองเป็นพระราชโอรสของพระเอกาทศรถและนางอิน ทั้งสองพระองค์มีความสนิทสนมกันมาแต่เยาว์วัย จนกระทั่งร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่ชิงราชบัลลังก์จากพระศรีเสาวภาคย์ด้วยกัน

พระยาโบราณราชธานินทร์ได้สนองพระราชกระทั้เป็นข้อๆ โดยที่ปฏิเสธทุกข้อกล่าวหาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวหาพระเจ้าปราสาททอง โดยเริ่มต้นสนองพระราชกระทั้ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ความว่า

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสนองพระราชกระทั้ (2479 : 6)

“ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้าใส่กระหม่อมพิเคราะห์ใคร่ครวญดูตลอดแล้ว เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การที่จะแก้ไขพระราชดำริที่ได้ทรงกล่าวนั้น เป็นความยากอย่างยิ่ง พ้นจากวิสัยภูมิวิชาที่ข้าพระพุทธเจ้าได้เล่าเรียนมา แต่เหตุด้วยมีพระบรมราชโองการจะเพาะแก้ไขพระพุทธเจ้าจึงจำเป็นต้องแก้ไขไปตามความเห็น แม้การที่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ จะมีข้อที่ไม่ถูกต้อง

ตามแบบฉบับ และพระราชอัธยาศัยประการใด ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระมหากรุณา พระราชทานอภัยแก่ข้าพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งแรกศึกษา วิชาพงศาวดาร ยังมีความรู้น้อยอยู่นั้น”

ความในพระราชกระทั่วยังกล่าวอีกว่า พระเจ้าปราสาททองทรงใช้อุบายที่ซับซ้อนเพื่อให้ พระราชบัลลังก์ตกในเงื้อมหัตถ์ของพระองค์อย่าง ชาญฉลาด

รัชกาลที่ 5 พระราชกระทั่วย (2479 : 2)

“อาการที่จะเอาแผ่นดินนั้น เอาโดยทาง มารยา คือยกพระเชษฐาซึ่งคงเป็นคนโง่กว่า พระศรีสิน พระบิดา(พระเจ้าทรงธรรม) คงมุ่งหมาย จะให้พระศรีสินรับสมบัติ จึงแกล้งไม่ยกสมบัติให้ พระศรีสินซึ่งเป็นคนฉลาด แต่มีโชคลาภดี ฉลาด อย่างกักขะ พระศรีสินจึงได้หนีออกไป คงจะด้วย ถูกอุบายอย่างหนึ่งอย่างใด จึงไม่ได้ทันต่อรบ อย่างหนึ่งอย่างใดให้สมกับที่ว่าเป็นขบถ หลอกให้ พี่น้องแหม่งกัน ฆ่ากันสมประสงค์”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนของพระราช กระทั่วย (2479 : 7)

“ตามที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า อาการที่ พระเจ้าปราสาททองจะเอาแผ่นดินนั้นเอาโดยทางมารยา คือแกล้งยกพระเชษฐาซึ่งคงเป็นคนโง่กว่าพระศรีสิน ที่พระบิดา คงมุ่งหมายจะให้รับราชสมบัติ และหลอกให้ พี่น้องแหม่งกันจนฆ่ากันสมประสงค์นั้น ข้าพระพุทธเจ้า เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถ้าพระเจ้าปราสาททองปองที่จะ เอาราชสมบัติอยู่ แล้ว ถึงพระศรีสินจะได้เป็น พระเจ้าแผ่นดิน ก็คงจะรักษาพระองค์ไม่รอดไป เหมือนกัน เพราะกำลังวังชา และอำนาจของ พระเจ้าปราสาททองในเวลานั้นมีมากนัก ซึ่งยก พระเชษฐาธิราชขึ้นครองราชย์สมบัติเห็นต้องยก ให้พี่เป็นใหญ่กว่าน้องประการหนึ่ง ถ้าหากยก

พระศรีสินขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระเชษฐากับ พระศรีสินก็คงจะบาดหมางไม่ปรองดองคิดฆ่าฟัน กันไปเหมือนกัน”

ตามความเห็นของพระยาโบราณราชธานินทร์ นั้น พระเจ้าปราสาททองเป็นผู้ทรงอิทธิพลในเวลานั้น หากจะเปรียบในปัจจุบันคือผู้ที่ได้รับการยอมรับ ถือในหลายระดับ ทำการโดยอ้อมมีผู้ช่วยเหลือ พร้อมยินดีเป็นแนวร่วม เป็นพรรคพวก เพราะมีความเชื่อมั่นในผู้นำนั่นเอง

สอดคล้องกับพระราชกระทั่วยต่อมา เป็นเรื่อง การช่วงชิงราชสมบัติจากพระเชษฐาธิราช ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวหาว่าเป็นอุบายและแผนการของ พระเจ้าปราสาททองผู้ที่มีกิตติศัพท์ว่า “กล้าทำ อะไรๆ ไม่มีความละอาย ด้วยนี้ถือว่าไม่มีใครรู้เท่า”

รัชกาลที่ 5 พระราชกระทั่วย (2479 : 2)

“แกล้งทำการศพให้คึกคัก แต่งคนให้ลือ ให้เจ้าแผ่นดินตกใจ ผู้ที่ลือนั้น คือ จมื่นสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นผู้ส่งข่าวนั่นเอง เข้ามาเป็นไส้ศึก พอหลอก ให้ตกใจให้ไปรับสั่งให้หา ก็เลยพาลเป็นขบถหาว่า พระเจ้าแผ่นดินตระเตรียมให้คนขึ้นป้อมวังความนี้ ก็ไม่จริง ปรากฏเมื่อยกมาแต่เวลาบ่าย 3 โมง อยู่ จน 8 โมงเข้าไปฟันประตู ไม่มีใครทันรู้สึก ไม่ได้ ต่อสู้กันเลย”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนของพระราช กระทั่วย (2479 : 7-8)

“ตามที่พระราชดำริว่า พระเจ้าปราสาททอง แกล้งทำการศพให้คึกคัก แต่งคนให้ ลือให้ พระเจ้าแผ่นดินตกพระทัย พอให้ไปรับสั่งให้หา ก็เลย พาลเป็นขบถนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ในเวลานั้นพระเจ้าปราสาททองเป็นเจ้าพระยา-

กลาโหมสุริยวงศ์ เป็นประธานในราชการแผ่นดิน จะทำการงานอันใดก็จะมีผู้ไปช่วยเหลือเพื่อการ ประจบ และพระเชษฐาในเวลานั้น ก็คงจะอ่อนแอ เต็มที่อยู่แล้ว ถึงในข้อที่ว่า ตระเตรียมคนให้ขึ้น บ้อมล้อมวังนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า น่าจะรับสั่งให้ตระเตรียมจริง เพราะทรงตกพระทัย และหวาดอยู่แล้ว แต่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าคงจะไม่ได้ คนมาขึ้นบ้อมล้อมวังตามรับสั่ง ด้วยข้าราชการ คงจะไปฝักฝายกับพระเจ้าปราสาททองเสียหมด จึงไม่ได้ต่อสู้กัน

หรือแม้แต่การทูลเชิญพระอาทิตย์วงศ์ ขึ้นครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัวทรงมีความเห็นเชิงลบว่าเป็นอุปายทาง การเมืองของพระเจ้าปราสาททองอีกเช่นกัน ส่วนพระยาโบราณราชธานินทร์ได้อธิบายว่าที่ พระเจ้าปราสาททองทรงทำเช่นนั้น เพื่อให้หลุดพ้น ข้อครหาว่าพระองค์ทรงต้องการราชสมบัติเองใน ตอนแรกมากกว่า

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 2)

“ตั้งพระอาทิตย์วงศ์ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน จนกระทั่งถอดเสีย เป็นการมาตายทั้งนั้น”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนของพระราช กระแส (2479 : 8)

“ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า ที่ตั้ง พระอาทิตย์วงศ์ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินจนกระทั่ง ถอดเสีย เป็นการมาตายนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย เกล้าฯ ว่า ในเรื่องนี้จำเป็นพระเจ้าปราสาททอง จะต้องทรงทำเช่นนั้น ด้วยพระอาทิตย์วงศ์ยังมีอยู่ ถ้าหากจะเอาราชสมบัติเสียทีเดียว คนทั้งปวงก็จะ เห็นว่าเป็นขบถฆ่าพระเชษฐาเพื่อเอาราชสมบัติ”

พระราชกระแสได้กล่าวถึงพระอาทิตย์วงศ์อีก ว่าได้มาทรงราชสมบัติคืนจากพระเจ้าปราสาททอง ในกาลต่อมา แต่ทำการไม่สำเร็จ

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 3)

“ลงโทษพระอาทิตย์วงศ์ว่านั่งบนกำแพงแก้ว ต่ำสูง ให้ไปปลุกเรือนไม้ไผ่สองห้องอยู่วัดท่าทราย ด้วยหลงว่าตัวมี บุญและคนนับถือมาก คงไม่มีใคร นับถือพระอาทิตย์วงศ์ ครั้นพระอาทิตย์วงศ์ได้ พวกพ้อง 200 คน พระเจ้าปราสาททองไม่ได้คิด ต่อสู้ หนีด้วยความขลาด”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนของพระราช กระแส (2479 : 9)

“ในข้อซึ่งทรงหลงว่า มีบุญและคนนับถือ มาก ครั้นพระอาทิตย์วงศ์ได้พวก 200 คนยกมา พระเจ้าปราสาททองก็มิได้ต่อสู้ หนีด้วยความขลาด นั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ในเวลานั้น คงจะทรงวางพระทัยว่าจะไม่มีผู้ใดกล้าคิดทำ อันตราย จึงมิได้จัดการป้องกันรักษาให้ควดขัน พระอาทิตย์วงศ์ จึงยกเข้าไปในวังได้โดยไม่ทันรู้ พระองค์ ก็ควรจะเสด็จหลบหลีกออกเสียจากวัง ซึ่งใกล้ต่อข้าศึก เพื่อไปรวบรวมกำลังต่อสู้และ การที่เสด็จนั้น ก็ได้ไปไกลจากวังเพียงใด เสด็จลง ประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งลอยล้าอยู่ที่หน้า พระฉนวนเท่านั้นจะถือเอาเป็นขลาดแท้ทีเดียว ยังไม่ได้ถนัดตกพระทัยใหญ่ ก็คงเสด็จเปิดไปจนถึง เกาะมหาพราหมณ์”

ในข้อนี้ พระยาโบราณราชธานินทร์ไม่เชื่อว่า พระเจ้าปราสาททองจะทรงกลัวและคิดหนี กองทหารของพระอาทิตย์วงศ์ เพียงแต่ทรงไป ตั้งหลักเพื่อดูที่ท่าของฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 : คำอธิษฐานอ้อปรารณา

โพธิญาณ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงติติงพระเจ้าปราสาททองว่าแสดงพระองค์ “มีบุญ ไม่มีผู้ใดเสมอ ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งการชบทยอ” พระยาโบราณราชธานินทร์ทูลว่าพระองค์ กระทำตามกษัตริย์พระองค์ก่อน โดยเฉพาะ พระเจ้าทรงธรรม ที่พระเจ้าปราสาททองรับราชการ ในแผ่นดินนี้มาถึง 18 ปี นับได้ว่า ทรงเป็น แบบอย่างที่ดีของพระเจ้าปราสาททองด้วย

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 2)

“คำอธิษฐานซึ่งอ้อเอาความปรารณา โพธิญาณ เป็นสัจจาธิษฐาน นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าเยอหยิ่งมาก”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสนองพระราช กระแส (2479 : 11)

“คำอธิษฐานซึ่งอ้อเอาความปรารณา โพธิญาณ ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นการเยอหยิ่งนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า คงจะ ทรงตาม ๆ กันไป เช่นพระเจ้าทรงธรรมเองก็ว่าได้ กล่าวอย่างนี้เหมือนกัน”

เมื่อพระเจ้าปราสาททองทรงครองสิริราช- สมบัตินั้น ทรงบริจาคตาน ตั้งแต่เริ่มครองราชย์ และยังทรงบอกให้ข้าราชการบริพารทำบุญทำทาน ความเชื่อส่วนพระองค์นี้ ทำให้ทรงเป็นกษัตริย์ผู้นำ ด้านวัฒนธรรมไทยที่ล้าคฤพระองค์หนึ่ง

พระเจ้าปราสาททองถูกกล่าวหา คือ การอ้อ ตนว่าตั้งจิตอธิษฐานสูงส่ง เรื่องปรารณาโพธิญาณ นั้น มีปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง และใน พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2

พระเจ้าปราสาททองสามารถปฏิบัติการ ยึดอำนาจได้สำเร็จดังที่พระองค์ทรงปรารณา จึงเป็นไปได้ที่จะทำให้พระองค์เกิดความมั่น พระราชหฤทัยว่าเป็นนิมิตหมายอันดีที่พระองค์ จะได้พุทธสมบัติในภายภาคหน้า

พระยาโบราณราชธานินทร์ก็มั่นใจว่า พระเจ้าปราสาททองทรงทำตามแบบฉบับ พระเจ้าทรงธรรมรัชกาลก่อน ทรงเชื่อถือแนวทาง เดียวกัน

ประเด็นที่ 3 : อ้อพระองค์ว่ามีพระราชนิยม ด้านศิลปะ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงมี พระราชกระแสว่า พระเจ้าปราสาททองนั้น “ฉลาด ในทางที่จะเรียนวิชาความรู้รอบใจ แต่ไม่มีความ อุตสาหะที่จะเรียนให้รู้จริง คือปากรู้มากกว่าใจ จนที่ไหนเดาที่นั่นด้วยความเชื่อว่าจะถูก เชื่อตัวว่า มีสติปัญญา” ข้อพิสูจนนี้พบจากการถ่ายแบบ พระนครหลวงแล้วทรงสร้างไม่สำเร็จในรัชกาล ไม่ทรงใส่พระทัยนัก ทรงใช้เป็นเพียงที่ประทับร้อน ขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการรอย พระพุทธบาทเท่านั้น

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 2-3)

“ให้ช่างออกไปถ่ายอย่างพระนครหลวงจะ มาสร้างเป็นที่ประทับร้อน รู้ว่าเจ้าแผ่นดินเขมร มีบุญมาก เป็นไพร่ ๆ ลอยมาเป็นผู้มีบุญเหมือนตัว จึงอยากจะเอาอย่างรู้ว่าใหญ่โต และทำด้วยศิลา ทั้งนั้น แต่ไม่รู้ว่ารูปร่างฐานเป็นอย่างไร หมายว่าจะอยู่ได้สบาย ครั้นไปถ่ายมา หน้าตาเป็น วัดมากกว่าบ้าน แต่จะไม่ทำก็เสียเกียรติยศ จึงทำไปตามเลย เล็กๆ ไม่เอาพระทัยใส่เหมือน

วัดไชยวัฒนาราม ด้วยผิวดมย จึงได้เลยค้ำมาจนเดี๋ยวนี้ เป็นพะยานให้เห็นว่า รู้เร็วแต่ไม่ใช่รู้จริง”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนพระราชกรณีย (2479 : 8)

“ในข้อที่ให้ช่างออกไปถ่ายอย่างพระนครหลวง จะมาทำเป็นที่ประทับร้อน ครั้นไปถ่ายมาหน้าตาเป็นวัดมากกว่าเป็นวัง จึงทำไปตามเล็ก ๆ ไม่เอาพระทัยใส่เหมือนวัดไชยวัฒนาราม ทรงพระราชดำริเห็นว่า เป็นพะยานให้เห็นว่ารู้เร็วแต่ไม่ใช่รู้จริงนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การที่ให้ช่างไปถ่ายอย่างพระนครหลวงมาสร้างในพระนครนั้น ก็ด้วยเหตุที่จะแสดงพระเกียรติยศว่า กรุงศรีอยุธยาในเวลานั้น มีกำลังและอำนาจมาก ถึงกับไปถ่ายเอาอย่างปราสาทศิลาพระนครหลวง ซึ่งคนในเวลานั้นถือว่าเป็นของเทวดาสร้าง มาไว้ในบ้านเมืองได้ ถึงจะประทับในนั้นไม่ได้ ดูก็น่าจะไม่เป็นที่เสียหายอย่างไร”

ในข้อนี้ก็มิที่มาจากความเชื่อ ความศรัทธาของพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งพระยาโบราณราชธานินทร์มีความเห็นว่าการกระทำสิ่งที่ใหญ่โตเป็นการเสริมพระเกียรติยศให้ขจรขจาย นับเป็นการเสริมบารมีอีกทางหนึ่ง และยังเป็นมรดกวัฒนธรรมจวบจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 4 : ความเชื่อโหราศาสตร์ไสยศาสตร์

ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ยุคที่ความเจริญทางตะวันตกเริ่มเข้ามา วิถีชีวิตคนที่เป็นแบบเดิม เริ่มได้รับอิทธิพล ค่านิยมใหม่จากชาวต่างประเทศ แต่ในเรื่องความเชื่อ สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ยังมีอยู่ในสังคมไทย ระบบความเชื่อมีความหมาย ความสำคัญ เกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงตรัส

ว่า “ในแผ่นดินนี้ไม่ได้ทำการอะไร เคยอย่างไรก็เป็นไปอย่างนั้น ตื่นแต่บารมีกันอย่างเดียว” ดังพระราชกรณียและคำสอนของพระราชกรณียที่ยกมาหลายข้อด้วยกัน ดังนี้

รัชกาลที่ 5 พระราชกรณีย (2479 : 3)

“เรื่องมีลูกออกมาเห็นเป็น ๔ กร ไม่ควรเชื่อก็เชื่อ หรือถ้าไม่ใช่เชื่อจริง แกล้งเชื่อ ก็หาเกียรติยศอย่างฟุ้งส้าน”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนพระราชกรณีย (2479 : 9)

“เรื่องมีพระราชบุตรออกมาเห็นเป็นสิกรไม่ควรเชื่อก็เชื่อนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถ้าไม่ทรงเชื่อและไปทรงคัดค้านผู้อื่นที่เขาเชื่อจนแพร่หลายออกไปแล้ว ก็น่าจะเป็นข้อลดทอนพระเกียรติยศอยู่ และน่าจะทรงเห็นว่า ในการที่เชื่อหรือแกล้งทรงเชื่อนั้นก็คงเป็นแต่พระเกียรติยศไปอย่างเดียว เป็นทางที่จะเพิ่มพระบารมีให้แก่กล้าขึ้น”

รัชกาลที่ 5 พระราชกรณีย (2479 : 3)

“เผาลูกเธอ พบเนื้อในท้อง เชื่อว่าต้องคุณเป็นพะยานให้เห็นว่าเชื่ออะไรยับเยินมาก เมื่อคนเอาตำราทั้งน้ำเสียมาก จึงมีผู้คิดทำตำราขึ้นใหม่ยิ่งเป็นวิชากระซิบกระซาบ คนก็ยิ่งเชื่อมากขึ้น”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนพระราชกรณีย (2479 : 9)

“พระราชทานเพลิงพระเจ้าลูกเธอ ได้น้อยในพระอุทร เชื่อว่าต้องคุณ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ในเวลานั้นเป็นสมัยที่เล่นเวทมนตร์คาถา และตำรับตำราทำคุณไสย ก็คงมีอยู่เป็นอันมาก ก็เมื่อได้พบสิ่งที่ต้องในตำราก็น่าจะเชื่ออยู่โดยเหตุว่าในชั้นต้นได้เชื่อและนับถือเวทมนตร์

คาถาเสียแล้ว และทั้งเวทมนตร์ในเวลานั้นก็ยังไม่ให้ผลแก่ผู้ถือ ถือว่าคือพระเจ้าทรงธรรมกับพระเจ้าปราสาททองนั่นเอง เป็นผู้ที่ถือเวทมนตร์จัดและเห็นกันว่าได้ราชสมบัติเพราะเวทมนตร์”

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 3)

“เห็นจะเป็นคนซีกกลัวฟ้าร้องฟ้าผ่ามาก ได้ยินเสียงฟ้าผ่า ยังนึกว่าในวัง แล้วกลับเข้ามาดู ก็พบบพระนารายณ์ไม่ถูกสายฟ้าสมประสงค์ ไปข้างทางพระบารมีต่อไปอีก เลยต้นไปจนถึงฟ้าผ่าโรงช้างไม่ถูกช้าง ฟ้าผ่าที่บางปะอินไม่เป็นอันตราย ยิ่งรู้สึกพระบารมีกล้าขึ้น”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสนองพระราชกระแส (2479 : 10)

“เรื่องฟ้าผ่าไม่ถูกพระองค์กับพระนารายณ์ และช้างนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯว่า ถึงจะผ่าทางน้อยใกล้นิด ก็ควรจะทรงปลื้มในพระบารมีด้วยเหตุถือว่า ไฟฟ้าเป็นของสำคัญอันตรายแรง ก็เมื่อทำให้คนเข้าใจกันไปว่า แต่ฟ้าผ่าก็ยังไม่ต้องพระองค์และพระราชบุตร โดยที่สุดแต่ช้างต้นก็มีได้เป็นอันตรายเช่นนี้ ก็เป็นการเพิ่มพระบารมีที่จะทำให้คนเกรงกลัวพระเดชานุภาพมากขึ้น”

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 5)

“โหรถวายฎีกาว่าไฟจะไหม้วัง ตื่นเต้นขนของ และหนีออกไปอยู่วัด บางคนเขาคิดเห็นว่าจะเป็นแก๊งเผา แต่เห็นจะไม่กล้าเผาเพราะตลาดมากอยู่ มีแต่ไฟไหม้ที่ไหนเจ้าแผ่นดินจะเสด็จไปดับนี้เจ้าแผ่นดินกลับหนีไฟ”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสนองพระราชกระแส (2479 : 11)

“เรื่องโหรถวายฎีกาว่าไฟจะไหม้วังขนของหนีออกไปอยู่วัดนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ คงจะเป็นด้วยเชื่อพระโหรอธิบดี ด้วยท่านโหรผู้นี้ดูแม่นยำนัก และครั้งนี้ดูว่าไฟจะไหม้วัง ก็เมื่อทรงเชื่อแล้วจะประทับอยู่ในวังซึ่งจะถูกไฟไหม้อย่างไรได้ เป็นการจำเป็นที่จะต้องเสด็จออกไปเสียให้ห่างสักหน่อย แต่ถึงกระนั้นก็ปรากฏว่าได้เตรียมการป้องกันไว้เต็มที่ และทั้งไฟก็ไหม้วังจริงด้วย จะหาว่าตื่นและขาดก็ไม่สู้ถนัดนัก”

พระยาโบราณราชธานินทร์ได้แก้ต่างให้พระเจ้าปราสาททองเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อในสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในหลายต่อหลายครั้งโดยเฉพาะในการทำนายของโหรจารย์ พระองค์มีพระโหรอธิบดีประจำราชสำนัก ทรงความรู้ด้านคัมภีร์พระเวทเป็นอย่างดี ไม่เคยทำให้พระองค์ผิดหวังแม้เพียงสักครั้ง ความศรัทธาในพระศาสนา พิธีกรรม ทรงเคร่งครัดยิ่งนัก เป็นที่ประจักษ์ ปรากฏในวรรณคดีเรื่องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทธรูปเจ้าหลวงปราสาททอง เล่าขานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 5 : อ่างบุญบารมีกระทำพระราชพิธีลบศักราช

พระราชพิธีลบศักราชนี้ เป็นพระราชกรณียกิจของพระเจ้าปราสาททอง ที่กล่าวไว้ในสมัยของพระองค์ และได้บันทึกเป็นร้อยกรองที่ไพเราะในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทธรูปเจ้าหลวงปราสาททอง ประพันธ์โดยพระมหาราชครู และ

รายละเอียดของพระราชพิธีตรงกับพงศาวดารแสดงถึงพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ ประการสำคัญแสดงถึงว่าพระเจ้าปราสาททองทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาราษฎร์ของพระองค์ เป็นการบำรุงขวัญประชาชนในช่วง จ.ศ.1000 ที่เชื่อว่าเป็นกลียุคเปรียบเสมือนการทำบุญระดับประเทศ เพื่อให้จิตใจไม่ประหวั่นต่อเหตุการณ์ร้ายแรงอันอาจเกิดขึ้นในยุคนั้น

แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงคิดเช่นนั้น กลับทรงดำนิว่าพระเจ้าปราสาททองไม่ทรงรู้จัก จัดพระราชพิธีปลงศกราชเพื่อให้พระองค์เป็นองค์สำคัญ

รัชกาลที่ 5 พระราชกระทุ้ (2479 : 3-4)

“ปลงศกราช ฟังงูๆ ปลาๆ มาแต่ไหน จากวิชาพราหมณ์ ที่เขาว่าเวทมนตร์คาถาอะไรอันไปหมด เพราะเป็นกลียุค ไม่เหมือนทวารวยุค จึงคิดจะเปลี่ยนศกราชเป็นปีต้นให้เป็นทวารวยุค คือเร่งให้เป็นทวารวยุคเร็ว ๆ เพราะยุคนั้นนับเป็นอนุโลมปฏิโลม เป็นกลียุค แล้วก็เลื่อนขึ้นเป็นทวารวยุค แล้วเลื่อนขึ้นเป็นไตรตายุค แล้วเลื่อนขึ้นกัตตยุค นี่เป็นปฏิโลม จึงได้หมายจะเปลี่ยนให้เลื่อนขึ้นไปตามปฏิโลม ด้วยบุญบารมีมากอาจจะเปลี่ยนกาลของโลก ซึ่งไม่ดีให้กลับเป็นดีได้ จึงต้องว่าเสียบารมีปลงศกราช และยกย่องตัวเองว่าการที่ทำนั้นเป็นการสงเคราะห์แก่สัตว์โลก แต่ไม่รู้วิชานับของการโหรว่าจะเป็นเหตุให้วันคืนเดือนปีศกราชเลอะเทอะได้เท่าใด ครั้นเมื่อปลงแล้ว ศกราชนั้นใช้ไปไม่ได้เท่าไร จนแผ่นดินพระนารายณ์ต้องหันไปใช้พุทธศกราช นี่เป็นสุดยอดของความเย่อหยิ่งเชื่อนบุญบารมี และปรากฏว่า ความรู้ไม่มีอะไรที่รู้จริง

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสนองพระราชกระทุ้ (2479 : 10)

“เรื่องปลงศกราชนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าก็เป็นการตั้งพระทัยในทางดี และเพื่อที่จะแสดงพระกรุณาแก่ราษฎรซึ่งเป็นเหตุที่จะให้ราษฎรมีความนิยมนับถือมากขึ้น แต่ในข้อที่จะทำให้วันคืน เดือน ปี ศกราชเลอะเทอะไปนั้น จะโทษแต่พระเจ้าปราสาททองพระองค์เดียวเห็นจะไม่ได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า น่าจะเป็นจากพระโหรธิบดี ด้วยเป็นคนที่มีทรงเชื่อถือมากอยู่”

ส่วนพระยาโบราณราชธานินทร์ทรงมองว่าพระเจ้าปราสาททองทรงจัดพระราชพิธีเพื่อให้พลกนิกรของพระองค์ไม่หวั่นเกรงต่อคำร่ำลือในปีจุลศักราช 1000 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าแม้เวลาจะล่วงเลยมาในกาลปัจจุบัน การบำรุงขวัญประชาราษฎร์ก็เป็นสิ่งที่ราชสำนักไทยปฏิบัติอย่างสืบเนื่องอีกประการหนึ่งพระเจ้าปราสาททองทรงไว้วางพระทัยพระโหรธิบดีของพระองค์ จึงทรงปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

ประเด็นที่ 6 : หวังได้เมืองขึ้นโดยง่าย

สำหรับสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศพม่าในสมัยพระเจ้าปราสาททองมีอย่างสม่าเสมอ ดังที่ สังข์ (2516) กล่าวว่า “เมื่อทรงตั้งจุลศักราชใหม่เช่นนี้แล้ว มีพระราชประสงค์จะให้เพื่อนบ้านใช้ตามด้วยจึงมีพระราชสาส์นถึงกรุงรัตนบุรีอังวะ ขอให้ใช้ศักราชตามที่พระนครศรีอยุธยาฉบับนี้ ล่วงมาในปี พ.ศ. 2183 (ค.ศ.1640) พระเจ้ากรุงอังวะ แต่งทูตนำพระราชสาส์นตอบมาว่า ฝ่ายภูกามประเทศและรามัญประเทศ ได้ใช้ศักราชเดิมหลายชั่วกษัตริย์มาแล้ว ครั้นจะใช้ตามมีพระราชสาส์นไปนั้นเกรงจะพันเพื่อน ซึ่งพระเจ้ากรุงทวารวดีลบได้ก็ให้

พระองค์ใช้เกิด สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเคืองพระทัยตรัสว่า ใ้อพม่านั้นมิใช่ตามเราก็ดำไปไม่ช้าก็เกิดเรื่อง โดยเจ้าพนักงานฝ่ายไทยเอาสิ่งของพระราชทาน ราวรดหัวทูตพม่า แล้วขับเสียจากพระนคร”

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2479 : 5)

“ไม่แต่เท่านั้น ใ้อูบายหลวม ๆ จะทักทักตึงตึงเอาเมืองพะม่าเป็นเมืองขึ้นโดยรู้เรื่องว่าพระเจ้าอินทรมังขมมีชัยชนะแก่เมืองที่ใกล้เคียงทั่วกัน จึงตั้งจุลศักราช เมืองใดที่ใช้จุลศักราชเมืองนั้นเคยอยู่ในอำนาจอินทรมังขม ไม่ได้พิจารณาว่าอินทรมังขมนั้นมีบุญด้วยบารมีสร้างมาแต่ปางหลัง มาอบรมให้เป็นผู้มีบุญใหญ่ขึ้นเองหรือด้วยกำลังปราบปราม เชื้อเอาฝ่ายข้างที่ว่เหาะได้ ซึ่งเป็นการอัครจริย อยากรได้ใครเชื้ออยู่แล้วมาเอาอย่าง พะม่าไม่ยอมใช้ เพราะใครเลยจะไม่รู้เท่า เขาไม่ได้อยู่ในอำนาจ ไม่จำเป็นที่จะต้องทำไม่รู้เท่า เขาไม่ยอมใช้ ทรงขุน”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนพระราชกระแส (2479 : 10)

“ในข้อที่ใ้อูบายจะเอาเมืองพะม่าเป็นเมืองขึ้นนั้น เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าพระเจ้าปราสาททองคงจะทรงทราบอยู่แล้วว่า พะม่าเวลานั้นบ้านเมืองกำลังรวนเรไม่เป็นปกติ ก็เป็นช่องที่ควรลงดู ถ้าสำเร็จตามพระราชดำริ ก็เป็นทางดีแก่ไทย ถ้าไม่สำเร็จ ก็คงทรงนึกว่าไม่เป็นการเสียหายอะไร”

สำหรับข้อกล่าวหานี้ พระยาโบราณราชธานินทร์ แก่ข้อกล่าวหาในข้อนี้ว่า เป็นลักษณะการหยั่งเชิงของไทย ถ้าหากพม่ายอมรับ ปฏิบัติตาม นั้นหมายถึงการครอบงำทางจิตวิญญาณด้านวัฒนธรรมได้ อย่างที่ประเทศมหาอำนาจปัจจุบัน

นิยมกระทำต่อประเทศเล็กๆ โดยแทรกมากับเศรษฐกิจและการค้า หากประเทศเพื่อนบ้านยอมรับ ไทยจะเป็นมหาอำนาจทางภูมิภาคแถบนี้ นับว่าพระเจ้าปราสาททองมีนโยบายด้านการต่างประเทศที่เฉียบคมไม่น้อย วิเทโศบายนี้ยังทันสมัยใช้ได้มาถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 7 : หยาบคายอย่างไร

ดังที่กล่าวไว้ในประเด็นก่อนหน้านี้ว่าพระเจ้าปราสาททองไม่พอพระทัยทูตพม่า ทรงให้พนักงานเอากับข้าวดิศระนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตำหนิพระอากับกริยานี้ว่า “หยาบคาย” ไม่เหมาะสม หากพึงเหตุผลจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจินตนาศ(เจิม) (กรมศิลปากร, 2545) จะพบว่าเนื่องจากธรรมเนียมต่างกัน จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ดังนี้

“ครั้งนั้น เสด็จออกมุขสมเด็จพระจักรพรรดิ-ไพรัชยณตมหาปราสาท เบิกแขกเมืองเข้ามาถวายบังคม ตรัสพระราชปฏิสันถาร 3 นาที แล้วสั่งให้เลี้ยงแขกเมือง ก็เสด็จเข้า เจ้าพนักงานก๊ยกของออกมาพระราชทาน แขกเมืองมิได้รับพระราชทานว่าอย่างธรรมเนียมเจ้ากรุงอังวะ ถ้าทูตานุทูตไปเยือนพระศพ ห้ามมิให้รับพระราชทานเพลาเย็นสมุหนายกกราบทูล ทรงพระกรุณาให้ต่อว่าแขกเมืองว่า อย่างธรรมเนียมกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ถ้าไปเยือนพระศพ ย่อมแต่งของให้บริโภคน้ำให้อิ่มหน้า จึงได้ชื่อว่านับถือกัน นี่ตัวมาถึงกรุงพระนครศรีอยุธยาแล้วนั้น ไม่รับพระราชทานนั้น ไม่นับถือกรุงพระนครศรีอยุธยาหรือ หรือว่าสิ่งของซึ่งพระราชทานไม่ดีเหมือนกรุงอังวะ ถ้าไปต่อแขก

เมืองคือตั้งไม่รับพระราชทาน ก็ให้เอาสิ่งของราชรดศิริษะลงแล้วขับเสียจากเมือง เจ้าพนักงานก็ไปต่อว่าโดยพระราชทานโองการ แยกเมืองก็มีได้รับพระราชทาน เจ้าพนักงานก็เอาสิ่งของราชรดศิริษะแยกเมืองแล้วขับเสียจากพระนคร”

อย่างไรก็ตาม เรื่อง พระเจ้าปราสาททอง ทรงชักชวนพม่าให้ใช้ศักราชที่ลบใหม่ และเรื่องพม่าถูกเหยียดหยามเกียรติยศนี้ ไม่มีปรากฏในพระราชพงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว เพราะเหตุการณ์ทูตครั้งนั้น ไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่พม่าพม่าจึงมิได้จดไว้ในพระราชพงศาวดารของตน ส่วนไทยต้องการจะแสดงอำนาจของพระเจ้าปราสาททองว่าอยู่เหนือพม่าก็เลยจดเพิ่มเติมนอกความจริงมากไป จนถึงว่าได้ดูหมิ่นเหยียดหยามทูตพม่าอย่างร้ายแรงนั้นด้วย

ฉะนั้น ต่างฝ่ายต่างมีเหตุผลทางวัฒนธรรม ยิ่งถ้าหากนำเกณฑ์ของยุคปัจจุบันเป็นมาตรฐาน การปฏิบัติกับทูตานุทูตเหล่านั้นเป็นเรื่องไม่บังควรอย่างยิ่งแต่ในยุคก่อนถือเป็นเรื่องธรรมดา

รัชกาลที่ 5 พระราชกระทุ้ (2479 : 4-5)

“เลยพาลเปปะปะให้เอากับข้าวรตหัวทูต ซึ่งเป็นการหยาบคายเหลือเกิน โกรธอย่างไร หากพม่าเวลานั้นกำลังบ้านเมืองไม่ปกติ มอญเป็นขบถ จึงมิได้เกิดรบกันขึ้น ก็ไม่สืบดูเหตุผล ว่าทำไมเขาจึงไม่มารบ กลับเชื่อว่าเพราะเขากลัวเรามี”

พระยาโบราณราชธานินทร์ คำสอนของพระราชกระทุ้ (2479 : 10 - 11)

“เรื่องเอากับข้าวรตศิริษะทูตพม่านั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าท่านทูตที่จะมา

เป็นคนกักขละ และมาทำการหรือพูดจาหมิ่นประมาทอย่างแรงขึ้นอย่างไร และเป็นด้วยเหตุเข้าพระทัยอยู่แล้ว ว่าเมืองพม่าเวลานั้นอ่อนแอแต่กิริยาของทูตโง่งเงินกับกำลังของบ้านเมืองจึงลงโทษทูตแต่พอให้รู้สึก มิได้ให้เจ็บปวดอย่างใด เห็นจะนับว่าเป็นโทษอย่างเบาในเวลานั้น

ในข้อที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่เอากับข้าวรตศิริษะทูตเป็นการหยาบคายเหลือเกิน โกรธเหมือนไพร่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า สันดานของบุคคลนั้นก็เหมือนดังวาสนา ซึ่งมีมาในพระบาสิว่า จะตัดขาดได้ก็อะเพาะแต่พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น แต่ถึงชั้นพระอรหันต์ก็ยังขาดไม่ได้ ดังเช่นพระสารีบุตรเดิมเคยเป็นวานร เมื่อถึงชาติที่สุดก็ยังมีความวนารติดอยู่ในพระองค์”

จากการศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าปราสาททอง จะเห็นว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงควบคุมอารมณ์ได้ หากพระองค์อยู่ในสถานะที่เหนือกว่าจึงจะแสดงความรู้สึกที่แท้จริงออกมา พระเจ้าปราสาททองไม่เคยแสดงความไม่พอใจผู้ใดออกมาให้ปรากฏเห็นภายนอกเลย ถ้าในขณะนั้นพระองค์ไม่มีอำนาจที่จะลงโทษบุคคลซึ่งพระองค์ ไม่พอใจได้

พระยาโบราณราชธานินทร์ยังกล่าวว่า พระเจ้าปราสาททองทรงเป็นเช่นปลูชน ยังอยู่ในสภาวะโลก ย่อมมีความโกรธเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา

สรุป

พระยาโบราณราชธานินทร์ได้พยายามอธิบายเรื่องข้อถูกกล่าวหาของพระเจ้าปราสาททองอย่างละเอียดเท่าที่ข้อมูลในยุคนั้น

จะค้นพบ การวิจารณ์อย่างเปิดเผยนี้ไม่นิยมทำใน ธรรมเนียมไทย มีความเกรงใจเป็นอันมาก และยัง เป็นพงศาวดาร ซึ่งเขียนจากราชสำนักด้วยแล้ว อาลักษณ์ย่อมแสดงจงรักภักดี เขียนสิ่งใด จึง ออกมาในแง่งามทั้งสิ้น อีกทั้งในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะยัง ไม่ได้รับข้อมูลข้อเขียนจากชาวต่างประเทศ มาเพิ่มเติมให้กระจ่างขึ้น อาจะกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง ทำให้หนังสือฉบับนี้โดดเด่น โดยการเริ่มต้นการ เขียนแนวใหม่ในวงวรรณกรรมไทย คงจะไม่ผิดนัก นับว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ ก่อปรด้วยสาระประโยชน์ ต่อประวัติศาสตร์ชาติไทยยุคพระเจ้าปราสาททอง ให้แพร่หลาย น่าสนใจ น่าติดตาม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงท้ายในพระราชกระแสทำทนายพระยาโบราณ- ราชธานินทร์ว่าหากแก้ไขกล่าวหาได้จะไม่ทรงหมิ่น ประมาทพระเจ้าปราสาททองอีกต่อไป

รัชกาลที่ 5 พระราชกระแส (2549: 15)

“ความที่วามานี้ เป็นการกล่าวโทษ พระเจ้า ปราสาททอง และชมพระเจ้าปราสาททองตาม ความเห็น ให้พระยาโบราณฯผู้เป็นเทศาภิบาลเก่า แก่ไขว่คว้าคำที่กล่าวติเตียนนั้น ไม่เป็นความจริง อย่างไรตามความเห็น จะได้เปลี่ยนความคิดที่หมิ่น ประมาทนั้น”

คำกล่าวในเบื้องต้นของสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอ พระทัยในคำของพระยาโบราณราชธานินทร์ นั้น ประกอบกับเนื้อหาข้อเขียนทุกถ้อยกระถวงความ ที่พระยาโบราณราชธานินทร์นำมาท้วงติง แก่ทูลเกล้าฯ ถวายนั้น สามารถพิสูจน์ได้เป็น อย่างดีว่า พระยาโบราณราชธานินทร์ได้ผ่าน บททดสอบไหวพริบปฏิภาณ แสดงความจงรักภักดี ในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยโดยมีข้อมูล สันนิษฐานที่น่าเชื่อถือทุกข้อ

นับได้ว่า ความจงรักภักดีในสถาบัน พระมหากษัตริย์ไทยของ “เจ้าคุณกรุง” ดังกล่าวมา ข้างต้นนั้น เป็นประจักษ์พยานอันสำคัญยิ่ง ที่แสดงถึงการทุ่มเทกายใจเพื่อสนองคุณแห่ง พระมหากษัตริราชเจ้าในพระราชวงศ์จักรี สืบเนื่องมาถึง 3 รัชกาล (5-7) ปรากฏเป็น ผลงาน อันสำคัญยิ่ง ต่อชาติบ้านเมือง อาทิ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี การปกครอง เกษตรกรรม และการชลประทานของสยามประเทศ แต่น้อยครั้งนักที่ผู้เขียนจะได้ยินผู้คนสดุดีพระยา โบราณราชธานินทร์อย่างเต็มภาคภูมิ

ถึงเวลาแล้วที่เราชาวไทยผู้ได้รับประโยชน์ โดยตรงจากคุณูปการนี้ จะได้ช่วยกันยกย่องเชิดชู ผลงานของท่านให้ปรากฏต่อสายตาชาวไทยและ ชาวโลก เพื่อให้ได้รับการยกย่องเป็นบุคคลสำคัญ ขององค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติ ในโอกาส ชาตกาลของท่านจะครบ 150 ปี วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 นี้

“...เพราะฉะนั้นหนังสือ 2 ฉบับนี้เป็นแต่อย่างหนังสือแต่งเล่นเท่านั้น แต่เมื่ออ่าน คำแก้ของพระยา โบราณ ต้องชมที่กล้าปฏิเสธข้อหาทุกข้อ แต่ใช้ถ้อยคำและหา อุประมากราบทูลอย่างเรียบร้อย ควร นับว่าเป็นหนังสือแต่งดี แม้สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็โปรดคำแก้ของพระยาโบราณ...”

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

Figure 1 HM King Wachirawut's Political cartoons in Drawing Contest at Woranart Gallery of Bang Pa-In Palace BE 2463 "6" Chao Khun Krung (Phraya Boranratchathanin, Political Cartoons) (Boranratchathanin, Phraya, BE 2479) (in Thai)

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2543. คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทธเจ้าหลวงปราชญ์ทอง. เอดิสัน เพรสโปรดักส์. กรุงเทพฯ.

กรมศิลปากร. 2548. พระราชพงศาวดาร ฉบับราชหัตถเลขา เล่ม 2. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ.

กรมศิลปากร. 2548. รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยา ของ ฟาน ฟลิต (วัน วลัยด). สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2549. พระราชกระแส. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). การเมือง “อุบายมารยา” แบบมาคิอาเวลลี (MACCHIAVELLI) ของพระเจ้าปราชญ์ทอง. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ.

โบราณราชธานินทร์, พระยา. 2549. คำสอนของพระราชา-กระแส. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). การเมือง “อุบายมารยา” แบบมาคิอาเวลลี (MACCHIAVELLI) ของพระเจ้าปราชญ์ทอง. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ.

พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ (จาก). 2541. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2549. พระเจ้าปราชญ์ทองกับวัดไชย-วัฒนารามและจักรพรรดิราช. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). การเมือง “อุบายมารยา” แบบมาคิอาเวลลี (MACCHIAVELLI) ของพระเจ้าปราชญ์ทอง. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ.

สมบัติ จันทรวงศ์. 2549. วิเคราะห์ของพระเจ้าปราชญ์ทอง. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). การเมือง “อุบายมารยา” แบบมาคิอาเวลลี (MACCHIAVELLI) ของพระเจ้าปราชญ์ทอง. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2547. คำให้การขุน-หลวงหาวัด. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. กรุงเทพฯ.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2549. คำให้การชาวกรุงเก่า. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2548 . พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลัยด พ.ศ. 2182. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ.

เสาวณิต วิงวอน. 2530. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของพระเกียรติ. กรุงเทพฯ.

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. 2545. พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุ-มาศ (เจิม). กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ.

โบราณราชธานินทร์, พระยา. 2479. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63 เรื่องกรุงเก่า. พิมพ์ในงานพระราชทาน-เพลิงศพพระยาโบราณราชธานินทร์ (พระ-เดชะคุปต์) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2479. โสภณพิพรรฒนาการ. กรุงเทพฯ.

วรรณศิริ เดชะคุปต์ และปรีดี พิศภูมิวิทย์. 2554. กรุงเก่าเล่าเรื่อง. มติชน. กรุงเทพฯ.

สังข์ พัฒนินัย. 2516. พระเจ้าปราชญ์ทอง. โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ. กรุงเทพฯ.

Boranratchathanin, Phraya. BE 2479. Annals Episode 63 title: Krung Kao. published for Phraya Boranratchathanin's cremation (Phorn Dechakhub) at the crematory of Wat Thepsirinthatwat on 13 February 1936. Sophonphipathanakorn. bangkok. (in Thai)